

Maxida Mäarak om sin klimatångest:

”Jag kommer från en folkgrupp där vi har haft det länge. Vi har sett de här förändringarna under väldigt lång tid. Det är bara det att ingen har lyssnat på oss.”

Artisten Maxida Mäarak är också aktivist och engagerad i att hålla Gálllok fritt från gruvor. Gálllok, som heter Kallak på svenska, är ett område nordväst om Jokkmokk där det finns en stor järnmalmsfyndighet och där samerna har renbetesmark.

Hon lyfter ofta frågan om den utbredda psykiska ohälsan och höga självmordstal bland samer och om klimatförändringarna som också kan leda till psykisk ohälsa bland renskötande samer.

I januari släppte Maxida Mäarak singeln Dimma som handlar om Gálllok. Hon skrev låten redan 2018 men tror att det finns en mening med att den släpptes först nu.

– Den handlar om 2014 som är ett sådant år som för mig kommer att gå till historien. Det var någonting med det året. Det hände så mycket i mig och i Jokkmokk och med Gálllok och med kampen. Det är någon slags protest som pågått i mig under de tio år Gálllok-kampen hållit på. Jag skrev den här låten men av någon anledning var det inte dags. Vi visste att den inte skulle släppas då, jag vet inte varför, vi ville bara inte göra det.

Maxida plockade upp låten igen i somras och då kändes det självklart att det var dags att ge ut den. Hon lärde känna Melissa Horn i TV-programmet Så mycket bättre och det ledde till att Melissa sjunger låtens refräng.

– Ibland känner man att saker sker av en anledning, att det var meningen att den låten skulle väntas in till hon kom och gjorde den refrängen. Det fanns en anledning till det för nu är det mer aktuellt än någonsin med Gálllok, säger Maxida.

Rennäringens framtid

Maxida Mäarak har skrivit till statsminister Magdalena Andersson att ”Tar ni Gálllok är det början på slutet för det samiska folket”. Beslutet ska tas tre veckor efter vårt samtal. Hon berättar att gruvans placering i så fall blir på två av samernas tre renbetesmarker utanför Jokkmokk och att det skulle innebära konkurs för dem. Som i sin tur skulle leda till än mer psykisk ohälsa och självmord.

”Dimma” är hämtad från EP:n ”Arvet” som släpptes i februari och som handlar just om den värld som våra barn får arva.

Hennes nioåriga dotter NikeSunna vill bli renskötare och är duktig på det men är medveten om situationen vilket gör att hon får panikångestattacker. Maxida Mäarak uttryckt att det är svårt att se sitt barn ha framtidsplaner som man vet har svåra förutsättningar både på grund av politiska beslut om samernas mark, renskötsel och klimatförändringarna.

förlorat väldigt många vänner i suicid

– Jag uppmuntrar henne men samhället vill att jag ska tvingas försvenska mitt barn för att hon ska få en plats i det.

Utanförskap

Hon ser utanförskapet som en anledning till att självmord är vanligare bland samer än befolkningen i stort. I hela sitt liv har Maxida känt av minoritetsstress och rasism som same. Både personligen och som grupp.

– Vilken slags rasism beror också på var i Sverige man är men vi har en hel lag som är rasistiskt byggd. Vi har specialregler för samer. Det har påverkat mitt liv från olika håll, säger hon.

I ett inlägg på sitt Instagramkonto berättar Maxida Mäarak om vad singeln Sirenerna handlar om. Hon berättar om ett samehat och kopplar det bland annat till att polishelikoptrar ofta cirkulerar ovanför renvaktarbodarna och kåtorna.

Det politiska engagemanget har alltid funnits där.

– Jag tillhör inte dem som plötsligt vaknar upp en dag. Jag förstår inte hur man inte kan vara politiskt engagerad om man har något sånär öppna ögon.

Jojken

Maxida jojkar i sina låtar, något hon gjort sedan barnsben, självlärd men inspirerad av sin morfar.

– Jag är uppvuxen med jojken. Den är mitt första språk. Det är mitt uttrycks sätt när orden tar slut.

Hon har förlorat väldigt många vänner i suicid och säger att de flesta samer förlorat någon nära på det sättet. Hon har aldrig tänkt på jojken som en del i sin sorgebearbetning men säger:

– Nog har den det. Jojken är en tonsatt känsla. Du behöver inte vara duktig på att sjunga och du kan inte bli bedömd i den. Alla sådana uttryck vi har är bra. Ju mer vi lär oss hantera alla våra sinnen, desto mer kan vi nyttja dem till vår fördel i till exempel sorgeprocesser.

Änglar

Maxida Mäarak är rappare och artist till yrket och har lyssnat på rapmusik sedan hon var liten. I sina låtar blandar hon sång med rap och jojk på ett självklart sätt. Ett konststycke hon kanske är ensam om i världen att behärska? Hennes tolkning av Cherries

låt ”Änglar” i *Så mycket bättre* lämnade nog ingen oberörd. Låten handlar i original om Cherries vänner som gått bort genom skjutningar i förorterna. Maxida belyste i sin version självmord bland samer och låten tillägnades hennes vänner och andra som tagit sina liv, men även Cherries vänner.

Delvis inställd turné

Dessvärre har stora delar av turnén fått ställas in på grund av covid-19 och Maxida pratar om att hålla huvudet kallt.

– Självklart är det påfrestande rent psykiskt att bli isolerad över huvud taget samtidigt som jag är ganska medveten om att vi har det väldigt mycket bättre här än många andra har. Det är tufft för alla tror jag men på något sätt också lärorikt.

Maxida Mäarak är engagerad i många olika frågor såsom samers rättigheter och jämlikhet. En fråga hon också brinner för är klimatkrisen vilken hon skrivit flera låtar om, bland andra ”Nu brinner ängarna”.

Har du klimatångest?

– Ja. Jag kommer från en folkgrupp där vi har haft det länge. Vi har sett de här förändringarna under väldigt lång tid. Det är bara det att ingen har lyssnat på oss. Vi lever ju med naturen. Vi ser direkt påverkan på våra djur, växter, väder, vind, bete, allt. Det märks.

Hur tar klimatångesten sig uttryck?

– Den tar sig uttryck i att det enda jag gör är att försöka övertala folk till att agera medan det fortfarande är tid. Jag anpassar mitt liv efter det. I princip allt det jag gör – äter, reser – allting har blivit påverkat. Jag har ställt om allting.

– Den är också en tyngd som ligger på eftersom jag lever i ett klimat och en kultur som är så medveten om vad som håller på att hända. Det är svårt att se bortom det. Det är väldigt länge sedan jag satt och kollade var jag skulle resa för det finns inte på kartan längre. För det första kan vi inte hålla på och flyga som vi gör och för det andra vågar jag inte lämna mitt hem för då tar de det ifrån mig. Alla de här klimatförändringarna gör att mitt liv är totalt annorlunda jämfört med för några år sedan. Och mina tankegångar.

Åsa Sohlgren

Fotnot: ”Renskötselns behov av mark begränsas idag av andra näringar och utbyggd infrastruktur vilket minskar flexibiliteten och ökar känsligheten för pågående klimatförändring. Stora variationer i nederbörd och temperatur under vintern de senaste åren har drabbat renskötseln hårt. Töväder följt av frysgader kan ge ett skikt av is som gör att djuren inte kan komma åt betet, vilket ofta kallas låst bete.../ Renar är känsliga för miljöförändring och nya smittor.”
Källa: Statens Veterinärmedicinska Anstalt.

Forts fakta om samer

Skogssamer är samer som året om är verksamma i skogslandskapet och därmed inte flyttar upp till fjällen sommartid, till skillnad mot fjällsamer.

Samer bildar organisationer såsom Sameättnam och Svenska samernas riksförbund för att kunna påverka kultur och politik och för att skapa en samisk samhörighet. Det finns ett 30-tal sameföreningar och den i särklass största finns i Stockholm.

Sametinget började arbeta år 1993. Det är en myndighet under regeringen. Sametinget är också samernas riksdag. Sametinget kan inte skapa lagar. De kan bara säga vad de tycker. Samerna som folk har ingen plats i Sveriges riksdag.

ILO-konventionen nr 169 antogs 1991 i FN. Sverige var pådrivande och delaktigt vid framtagandet av denna konvention till skydd för ursprungsbefolkningars rättigheter men Sveriges regering har ännu inte ratificerat den, till skillnad från de flesta länder. FN, OECD och Europarådet kritiserar Sverige för det.

År 1996 utsågs området Laponia, i Sápmi, till världsarv för sin unika natur och levande samiska kultur. Området Kallak, på samiska Gáallok, ligger inom det området och där vill gruvbolaget Beowulf Mining nu starta en gruva. Unescos anser att en gruva i Kallak skulle påverka världsarvet Laponia negativt.

I fjol bar Svenska kyrkan samerna om ursäkt bland annat för att man har förnekat samisk kultur, motverkat det samiska språket och tillåtit rasbiologisk forskning av det samiska folket.

Jojkandet är det samiska sättet att sjunga. Här kan du läsa mer www.samer.se/jojk

Vem är same? För att få skriva in dig i röstlängden till Sametinget säger lagen att du ska ha eller ha haft samiska som språk i hemmet och anse dig vara same. I tidigare lagar uttryckte staten att endast de som hade renar och ägnade sig åt renskötsel var samer.

Mer läsning:

<http://www.samer.se/>

<https://www.sametinget.se/startside>

